

כ ת ו ל

(מ. סיפורי העשיות של מבקר)

ישעיה רבינוביץ

א

בוקר־סתיו אחד נחתה עלי שעת־רצון גדולה. השמים, אמרתי ללבי, שמי תכלת הם, ובחוצות מחלכת העליצות משירת השלכת הזקועת בנגינת־גוונים פרוצה ללא מרות של מנצח. אכן, זוהי השעה בה יתן האדם רשות גמורה לצעדיו. נתפרק כל מטען של חלום ואפסה מעמסה של תכלית. ראשית וסוף מתגדר פים אישם בדוקה של התכלת, והמרחבים משתזרים מאהבה בכפות הרגלים. הברירות מתנחשלת אל כל תא ותא שבגוף וממרתם מכל אותם הגעגועים העתיקים האורבים על נפשו של אדם. ודאי — ודאי, הייתי חוזר ולואט על אותו לב שלי: מאותם הגעגועים העתיקים האורבים על נפשו של אדם.

בוקר מעין זה אולי מוטב לו לאדם שלא יהא משוחח עם לבו כלל וכלל. שומה עליו, לכל הפחות, שיהא נזהר מאד בדברו עם לבו. עב קטנה ככף איש עלולה אז להעלות אי־משם, להתלות כאופקו של התכול — ומי חכם וינחש מה יהיה בסופו של דבר, כי הלא מבשרי חזיתי זאת: רק נתפסתי לאותו דיבור, וחשתי בתקלה שאירעה לי. רגע קל־יגעלם אחד נעשיתי כרוך אחרי הד של זכרון — הלה כבר התחיל תובע את שלו. ככל שהתאמצתי לרחפו, לרחותו, להדפו, כן הלך והרחיב ברבצו בחדרי הנפש. באמת לא ידעתי מה עמדי. אלא שלטעם ראיתי את עצמי תועה באדי בוקר של סתיו גוסס, רגלי בוטשות בערמות ערמות של נובלות שלכת — והלב המסכן התחיל מתחנן לאחיזה כלשהי, לסימן של תכלית. אותו רגע גמרתי אומר: אדם צריך הוא לדעת להיכן רגליו מוליכות אותו, תוך כדי דיבור ידעתי שנכשלתי, ועוד הלל אחד נוסף לי בחללי בקרים שלי. עמדתי ושלבתי זרועי בזרועו של רעי הנאמן לי מאז — היאוש הקרוב, המבין, הסופג כל תביעה ותביעה אל קרבו, לחוך עיניו הרחבות — השקטות, הנונה לו. שוב התחלתי מהלך ללא שאלה וללא פתרון, והשלכת מלוותגי בשירת־דומיה לאחזות־יאוש גדולה שבהווייה היקומית. שעה ארוכה הייתי דבק בשירה זו, עד שמלאה את לבי ותטילה בי מן העייפות. מתוך איוה סיסוק־נפש טמיר קבלתיה עלי, את עייפות זו — ומתוך שאננות גמורה צנחתי על אחד הספסלים ברח־בת האוניברסיטה, מול פתחה הרחב של הספרייה. מוקף הייתי באותה אחוזה גדולה של השלכת — ושותף

ביקשתי ללבי, לכוסי הרווייה. עמדתי וירדתי לספרייה, עם עונת הלימודים הייתי מוקד לפרקים אצטכות אלו שנתכנסו ביחד עולמות שלהן, מחרישות הן, כל אחת לעצמה, ומעולפות במין בטחון מוצק; סופו של בן אדם שיבוא ובחרדה ישים אצבעו עלי. חובש בית־המדרש נעשיתי שוב, והנערות הממונות על משמרותיהן של איצטבות היו מספרות ברמזות־עין מדומדמות — מספרות היו זו לזו עלי כל אימת שהייתי עובר עליהן. לומר לך: הנהו שוב המסכן, הלוח שהלובן נזרע כבר בעבי בלודיתו, ואולי לא היו מספרות עלי כה עיקר — ובדייה עוד אחת בלבד הוספתי לצירוף הבדייות שמעודי אני אהב לספר לנפשי. אלא שכת חרישיות הן הנערות, ומודיעות לי אהדה יתרה, וזעזורים של חינוך מרצדים בחיורן פרצופיהן, אולם משום־מה הן נראות לי תדיר סעונות רחמים לא ברורים — והריני מחיש את צעדי בעברי עליהן, כדי שלא אראן בעלבונן. וכך ירדתי לי אותו בוקר, מהרהר באותן איצטבות ובאותן נערות. תלה הרהור בתרהור וטובלם בשירת האחוזה של השלכת. דומני: גם טיפת־נוחם היחה מחלחלת רגעים בקרבי: בן־אדם משונה שכמוך, מילך פה ומילך פה שעה זו: האלם סוגר על פיהם של ספרים ואין רוחותיהם מהלכים עוד בעולם: העלמות החמורות הלכו לחן אל הנס, ודאי אישם נרצית תפלתן. אלא שלא השגחתי בה, בטיפת־נוחם זו. צנחה ידי על כפו של המנעול, ודלת־אלונים רחבה וכבדה נשמעה לי ונפתחה לאט, בכנסתי.

„שלום עליכם“ נפלטה ברכה מפי שלא ממין הכוונה למישהו. אותו רגע מוכן הייתי ומזומן להתקין גזיפה לעצמי. כי הרי לא יפה לו לאדם בעל תרבות שיתא נהג כך במוסד מעין זה: לגקוט בדרך של פאמיליאריות, כאילו בתוך שלו הוא מתהלך ואינו חושש למחשבותיהם של אחרים, אלא שסילונות וזהר נזלפו מבעד לזוגיות החלונות, וגלשו בחזוזה השאית אל בינות לאיצטבות הספרים — וסופם שהקרינו את נחשולי שערותיה של העלמה הספרנית שמבדדה היתה, ויחידה אותו בוקר, בקרנות הבית, ועד שאני מתאחז ברפרוסי הרהורים של תשובה, תוהה על פליאת הנסיבות שהסכו את צעדי לכאן, נגלתה ממש לעיני אותה העלמה הספרנית. דעך הזוהר מעטרת ראשה ודמדום החיזורון בפרצופה. ברם: החינוך היה

בעגמימות שנשארה תוססת בבבות העינים. מאפילה ממעמקיה על החיוך וטובלת, ככל זאת, במעין חדרוה מופלאה ששוב התחילה מתגוננת במלל הזולף של העלמה:

„ראה גם ראה: מה שעה נזדמנת לפונדק זה. הפוך הכל והפוך בו. סדרי כלאשית משתנים כאן. מתקנים את הספריה מחדש ואין ימין יודעת במה שמאל שוקעת. ולי טוב לי. אין אני ממונה על המסתורין הללו. לדידי: יהפכו להם שם את עולמם כרצונם. אני אל המוכן באה, אמנם יש ורוח־שטות קדומה תאחזני — ואז נתפסת גם אני לתעיה בין רוחות חנוטות. סכלות, אומרת אני לך — בהן שלי. עלול אדם לחולל צרות לנפשו, ולא ידע. חבל — הוסיפה בטיפת־משובה שהחלל בה גם זערור של לצון — חבל שלא אוכל לשרתך הבוקר, כי הלא אין שום תכלית של קריאה בידך, אדוני.”

הנה כך הם פניהם של דברים, ראשיתי בתכולו של בוקר, תוכי בשלכת, וסופי שאהיה נתבע לוודויה של עלמה תיזורת, אכן. כל הענין היה „פאטאלי” מעיקרו. עמדתי חרד בחיובי: עוד רגע קל ויפגם הלצון ותתנדף החדוה והחיוך יגוע והעגמומית בבבות־העינים תתעבה — ומי יודע מה הדים יהיו נטפלים לקולה של עלמה המספרת אתרי עצמה, וודאי הבחינה בי משהו, מין תנועה רפלקטיבית, נעלמה כמעט, שרמ־זה על נטייה שלי להסתלק:

„ערבה עלי השיחה”, התחילה מלוותני בנעימת דומיה שהתחילה מתפשת כחיוכה ומרטיטה בעגמימות שבעיניה: „שעה פנויה מעין זו באמת מתנת האלים היא לי. בוקר זה ישא כל אדם ברכת שלום לרעהו. ואל נא יהיה בלבך עלי על יצר הדיבור שפגע בי, רחמנא ליצלן, רואה אני בך שטרר אתה, היה שלום. תחזיק טובה לעצמך שלא נתפסת לבולמוס של ספרים הבוקר. לולא כך, מי יודע מה היה עולה לך. בדידי הוזה עובדה. אמש לא נשמעה לי ידי, ותעתה, המסכ־נה, אל בין האיציטבות. וראה מה שהעלתה לי זו.” היתה כמפילה תחינה במפורש. ראיתהי שלבה יוצא לאוזן קשבת. נוסף לנה, התחילה רוהשת בקרבי מין סקרנות כלפי איוו משמעות, הנארגת ב„מאורעותיו” של בוקר זה ואינה ניכרת כל עיקר. ובכן, תמכתי מרפקי על הדוכן הגובל ברשויות הספרים שאליהן התחילה העלמה פונה לעבודתה.

„הנה כי כן”, התחלתי אני מחזר אחריה: „אמת אני אומר לך. אדם יוצא לו לתומ, ליהנות מן הזוהר בתכלתם של שמים הוא יוצא, לא ניכא לו לבר שלפעת יזדמן עם המסתורין. תרשי לי, הגברת, לשהות כאן עוד שעה קלה. מידה אגואיסטית נתעוררה בי עם דבריך, ואל נא תתרעמי עלי: מבקר עברי אנוכי.

מפרפר באישוני עיניה — כאילו דווקא לביקור זה שלי ולברכה זו מצדי היתה מצפה. „בוקר טוב ונעים” ענתה כנגדי: „מתן חסד. מידו של האלהים.”

ראיתי את עצמי מתזיק לה טובה בעד דיבור זה שלה. אכן, היא־היא אשר מסייעת היתה מאז בידי לצאת בשלום ממבוכי הספריה. בביטחה מיוחדת לגופה היתה מנחה אותי מביד־המצרים שתכופות הייתי נמצא בהם, ישר לתכלית. בחשאי הייתי מתפעל מקלילות התנועה ומן היציבות שבידיה הנישאות מאליהן אל כל אשר יטן רוחו של קורא. פרקים מעין אלה הייתי משעשע את עצמי שעשועים של מה־בכך: עלמה זו שנושכת־שפתים היא עם בני האדם ושאף חיוכה העגום טבוע הוא בחותם שתיקתה — היש לה גם היא משעול מיוחד לה במבוכים הללו? תמייה זו שלי היתה, כמובן, מתנדפת על גקלה — כי הלא אדם טרוד הוא בכל מיני טרדות־בחינה משלו ואין לבר פנוי לשטויות סנטימנטאליות מעין אלו. מודה הייתי לספרנית על טוב לבה והולך לי. ואילו עכשיו, שבצעם לא נתכוונתי בכניסתי זו למאום, ורק רגלי הן שנוי דקקו לאיזה הרגל שדומה היה עלי נשכה ימים אלה, עכשו עמדה העלמה ממולי כאילו אורח צפוי הייתי לה, או מבר וקרוב שקבלתי־פנים שכיתה היתה מוכנה לו בידה משכבר הימים:

„אכן, בוקר שלם בתכלית. קאמפוס זה שלנו עודנו הוזה בירקרקיתרון שלו. נהדר הוא, הלא? וכי מה לך ולחיתוט בספרים בבוקר כגון זה?”

השגיחה בשטף שהיה הולך ומבקיע מדיבורה; ועמדה להתקין לו סכר, והנחום היה מפעפע משברי־קל שחלו בה לפתע:

„יסלח נא לי בטובו. וכי להטיף לו לקח באתי? מועד הוא אדם לכל מיני פליטות הבל. ביחוד בוהרו של בוקר שכוה. לשירותך, אדוני.”

„אל נא תצטערי בגללי”, השיבותי לה, כשאני יוצק את כל החסדים שבלבי לתוך דברי: „אמת לאמתה היא: צדקת. רגיל אדם לחזור על פעמיו שלא מדעתו. תשאלני, לשם מה באתי הנה, ולא אדע. תאוזה עלתה להן לרגלי לקלוט הדי צעדיהן עם הדממה השורה ימים אלה בכאן. ואילו מכיוון שכבר ראיתני בכך, הרי שוב לא אבוש ואשהה מספר רגעים במקום הזה. שעתך הלא אינה דחוקה לך עכשו.”

נתבהק החיוך מעיניה. עובר היה על ריטיהן — ונראו העינים נעצמות קצתן מרוב הבהק. רגע גבר בי החשש שמא מתפרץ החיוך בצחוק מלא, כאילו סכנת היתה כרוכה בו בצחוק להווייתה של העלמה העומדת ממולי ספוגת תחנון לשיחה שלעולם לא תגיע לידי טעם ועיקר ותכלית. אולם הצחוק נכבש

אם מכיר אחת ספר זה, וגם איני יודעת למה אני מטיחה את טפפטי זה כלפיך, ואפשר שגם ראית אותה בעבודתה. אני פעם ראיתיה. איני זוכרת אם היה זה באביב או בקיץ, אה, רבוננו של עולם, כמת ארכו הימים. החרווה היתה מפעפעת או ממערומיה שערגו מאד אל השחקים ואל האדמה.

„הכרת פניך תענה כך: נהירים לך הדברים. מרנגים היו אחריה שכימיה האחרונים היתה עובדת באינו ארץ רחוקה, ומשורר-מאהב היה לה שם שהיה מתבל בגופה. אולי הראייה המשורר שחובט היה בראשו ובקיר, ואתו אומר לכתוב עליו? אתה שמצוי אתה אצל היצירה אמור לי: כיצד יכול אדם יוצר לחבל בגוף זה שכמה כל כך אל האדמה ואל השחי קים? מה מכאובים היו בלבו שכן עשו לו? העד כדי כך ירא את העשבים הקלילים שתדיר הם מגסים לרקוד את ריקודה של אינודרה? הככה לא סבל לבו את הוורר הבוקע מגופה לעולם? כיצד ידע אדם, שכן נטרפה ספינתו, להמשיך ולחיות?

„גמרת אומר להחריש. ואולי ממטירה אני את דברי עליך — ואין סיפק בידך לומר דבר, כביכול, מתיאשת אני מאיזה דבר שאיני אף משיגה אותו. פוגעת אני במידת הנימוס על ידי מלל זה שלי, זאת אדע. ואילו יצאת מכאן, עוד הייתי מוסיפה בשלי, דולה את אשר בקרבי.

„הבוקר ראיתי את דונקאן קרבה מן האפקים, רומזת אלי מן המרחקים. שבויה ראיתיה בוהרי הווייה, ממריאה אל הכחול העמוק, ואינה מנותקת, בכל זאת, ממכורתה האדמה. געגועים אלה שבלבה רוצה היא לגאול, את הצמא האיום הנזול בדמיו של האדם; את הסחרים המתגודדים בעיניו, את סחפי האהבה שבנפשו. כל הצינורות שבגופה היו פתוחים כולם לקליטת-חיים אדירה, ולבה נתרועע עם המוות המתהלך בין עשבי השדה וגלי הנהר. מהלכת זיתה תדיר לקראת גורלה, נעקדת מרצונה על מזבחן של גורלת. בריקודה נתקדשה כולה לגדלותו של אנוש, לתמותת החיים-המוות אשר בו. כמה נתרעדה כלפי ידו האמיצה של רודין שלש ולש בגופה תוך חתירה לדפקם של החיים. לתקפם של חיים היה דורש בה, אחרי הכוח ההיולי, שנתעלה בכל שריר ושריר שבה ושר שירת יצירה לאלהים ולתבל, היה מחזר בה. היא נענית היתה לחשקי איתנים שבידה, נשמעת לכיסופי יצירה שהחרידו את הווייתו, ואחר חוללה היא את מחולו של רודין.

„ראת נא עד היכן הגעתי בעטיו של ספר מעופר ומונח בקרן-זוהית. צבעו של בוקר-אביב אחד רחוק על שפתי. היה נא בעוררי, רבוננו של עולם. ידוע אדע מאד: הלילה אתעטף כלימה מול כתליו של

מוציא לעו על אנשים שמלאכתם הוא הכתב: היום על בני ברית ומחר על שאינם מבני ברית. ראי, כמה כשר אני לרדת לעומקם של דבריך על אותם שיבושי דרכים שאדם נפגע מהם עם הקריאה. הנה מתר אומר אני לחטט בלבו של משורר אחד שחובט היה בראשו ובקיר בארץ רחוקה מאד, הבוקר רצתי לדון אותו לשיכחה — אלא שבכתולם של שחקים ארב עלי גם אותו משורר בכחולו הוא. רק עכשו נתחורר לי הדבר — ואיני יודע מדוע. שאי נא לי בטובך, לי ולזרות שבדברי. חושש אני באמת שאפריע אני בעדך. כולי אפרכסת, גברתי.”

לא נענתה. הטלתי בה מן התמהון, ונתחרטתי על כל עסק ביש זה שלי. צפוי נעשיתי לכל מיני פורעי-ניות המתרחשות בדברי, ואף אם אסיח לי לתומי בבוקר-סתיו אחד רוזה כחול וזוהר. דברי נראו לי מעוררים רוזות בעיניה. נתבלבלתי: הסליחה עלי לבקש מכריה עלובה זו על משהו שלא ידעתי ושלא נתכוונתי לעשותו, או להתיש את הסתלקותי ולצאת על מנת שלא לשוב. יראתי שמא אפגע באיזה מכאוב העצור בקרבה. ועד שאני נמלך בנפשי, נקלט לי שרב קולה, והריהו מהלך לו בביטחה שהיתה ידועה לי ממנו מאז: מקיר רצינות עדינה ומרעיף אירוניה דקה מן הדקה — רצינות ואירוניה הנובעות מחיוכה שלא נתחסל עוד מקלסתר סניה:

„ראה נא, ראה: מן השמים הוא. אכן, ישנה השגחה בעולם — מבקר בכבודו ועצמו הזמינה לי הבוקר. לא תמיד יודת מולו לבן-אדם.”

הושיטה ספר לקראתי. היה זה ספר-החיים של אינודרה דונקאן הרקנית. נדהמתי במפורש. מישוהו נעלם מגלגל כי הבוקר. מניח אדם את עטו, מרוקן את מוחו מן המחשבות על משורר אומלל שייסנין שמו, ויוצא לו אל עלי השלכת ואל עשבי האדמה. הללו דומים הם עליך מחרישים ושלווים כל כך, מחרישים ומשתאים על שלוותם, ומתלווים בחברותא לצעדיו של אנוש. ואילו אף עשבים אלה אינם אלא טומנים סוד בחביונם, מחייכים להם בחשאי על הגורל המתגלגל באותם צעדים, ומשתעשעים בתמורת גילוי-וכיסוי שהיא רק מתרמזת לפניך ולעולם אין אתה בא לירי חישופה. תמורה זו היתה מליטה או את דוק התכלת שנמתח מפאתי הרקיע מבעד לחלון הספרייה אל פניה של העלמה שידה עודה מושטה כלפי מבקר עברי ו„תיקון” היא דורשת לאלו נשמות המתהלכות עכשו בין עלי השלכת ועשבי האדמה:

„נחה ידי לתומת על ערימת-ספרים מונחה — ובשוגג עוררתי את זו, אשה זו, מן השיכחה. וכל הבוקר הריחי הולכת ובאה לקראתי, הולכת וקרבה — ואינה חורגת מן הבוקר הרועד באפקים. איני יודעת

מוחרדת מסירכוסיהם של היים. אף עכשיו עומד הוא על גבי דופק בי: לעולם אין אדם מתעלם מזכרונו, מוסבים הדברים גלגולים-גלגולים, ואין רגליו של אדם נפטרות מאל אשר לבו מוליכו שמה.

— — — באותם הימים הרחוקים גמרתי בנפשי „ללכת אל המהפכה“. סובב הייתי על כל מיני קורסים, חוגים, מועדונים, עושה אוני אפרכסת לכל מיני ענינים בפוליטיקה ובכלכלה ובפילוסופיה של המהפכה — ואין אני קולטם קליטה שלמה, קליטה של איחוד ומויגה. באמת שלבי היה נתון לדברים של „מה בכך“: למסיבות שברובן היו מוקדשות לאמנות ולספרות. ראיתי את עצמי והגה מסתבך אני „בענינים צדדיים“, המתרחשים בשוליה של המהפכה, ונטפלתי לכל מיני חששות. שמחמיץ אני איזה עיקר גדול ויסודי. חשוד הייתי על עצמי שלא טיפחתי דיי בקרבי את הכושר להשתלב באותה „הדיאלקטיקה“ האדירה המניעה את ההווה, מברייחה חיותם של דברים, משדדת מערכותיהן של נסיבות. חופס הייתי במוחש את הגדלות העצורה ברשויות רבות שנתערבלו לי בחוצות הכרך. מעיניהם של בני אדם היתה מבצבצת, מהילוכם הבלתי פוסק, מהליכתם יומם ולילה לקראת איזו תכלית רחוקה הגזרת על עצמה את קיומה. חשתי ברחשיה של גדלות זו — ולא ידעתי כיצד נכנסים להיכלה. הספרים לא הספיקו, ההרצאות נראו הכליידעות והכל-ראות, ואישם פגומות באמיתותן. אף המשרה ב„סובנארהח“ שנפלה בחלקי לאחר כל מיני המלצות של „אנשים חשובים“ לא הוציאה מלבי את החששות הקוסמים, שסוף-סוף לא אהיה אלא אחת מ„נובלותיה“ של המהפכה. מכנה הייתי את עצמי בכל מיני כינויים רעים, מגנה את נפשי במה שיש בי ושאינ בי, מתקין לי כל מיני תקנות העשויות לפקוח את עיניו של אדם לתכ-ליתו. ואילו בסופו עמדתי ונתיאשתי „מכל בכל“, ותחלתי מבקר תכופות ב„היכלי התרבות“. ערב אחד בימים ההם ראיתי את דונקאן בביצוע זה שאנו רגילים לכנותו ריקור.

עמד קור טחוב באולם — והיא לא וויתרה על מערומי מחולה. הקהל היה מצונף באווירה מפולשה שהיתה מפיגה את יחוד פרצופו של איש ואיש ומטילה בצבור מעין כיסור ללא שם. היתה זו בדידות בציבור ללא טעם, ללא נוחם וללא צפיה. ערבית אפורה וכבדה ניתחה כמעמסה על לבו של האזרח, והרי נכנס הנה לאבד מדעת שעה יתומה משלו. לשבת מושב-אבל שלו ברבים. והגה נראתה היא על הבימה, אי-משם, בהעלם רגע של כניסה הופיעה. דומה היתה כאילו באמת שוהה היתה שם כל אותו הערב, אלא שעד עכשיו לא השגיחו בה בני האדם מרוב הבדידות

הדרי: איכה יריק בן אדם הוגן את לבו כלפי משהו המזדמן במקרה למחיצתו? תדינני נא לכף זכות, מתנצלת אני על איזה אשם שאת שחרו לא אדע — ואתה מחייך בלבד הנך, מבחין אתה באותו דבר שנסתם ממני הלוכן שבשערותיך מעיד עליך.

„והרי אשאלך: אדם זה שהתיים מפכים בו בכל תאיו — מה קול הוא קולט שהוא משלח עצמו לארץ גזירה? אותו בוקר ראיתה מחוללת כלפי תכלתם של שמים — ואני רציתי לבכות. אולי תאמר לי אתה, שמבקר ספרותי הנך ואומר אתה לכתוב על משורר אומלל בארץ רחוקה, מה העיק על הלב למראה אהות מחוללת? מה יד היא ראתה שם קוראת לה, מה עין מתנבאת לה? בשלמה אהבה כה את המוות, עד שבערגונה נכנעה למהלומות ידיו של משורר-חוליגאן ברוסיה? בשלמה נמשכה כה עם ילדיה לגדותיה של הסינה — ואת צווארה הושיטה למלאך שחכה לה על פרשות-הדרכים?“

נדמה. לפתע הטילה את הספר לגל ספרים מוחזרים מידיהם של קוראים ונפתתה למישהו שנכנס אותו רגע. אף לא הספיקה לפלוט בירכת שלום לצדי, נשתקעה בעסקיה מתוך מאוויים שהניעו את ידיה, לפתע נראה לי כל הבוקר נטול ממשות ומציאות. סוף-סוף הדסתי את גופי למפתנו של האולם, אלא משפסחתי עליו בדרכי החוצה, פניתי משום-מה לאחורי והחשתי את צעדי לרוכן הספרים. אותו הנכנס כבר הספיק להס-תלק, וטרם עוד נתהבהבה התמייה על פרצופה של הספרנית, נתעוררתי באמירה של עסק שאינו מודקק לשיחותיהם של מבלי-עולם:

„הן תסייעי לי, גברתי, למצוא את קובץ שיריו של סרגיי ייסנין. משורר רוסי היה זה. אקוה שאינו נעדר מכאן.“

לא השיבה מאום. אף לא חוננתני במבט. האיציטבות עמדו מחרישות בחללו של הבית. מרחוק ראיתה כסופה על ערימה של ספרים. כן, הספר המבוקש היה שם.

ב

נתתי אל לבי: גם זה מן השמים הוא שאדם יקריב בידיו את יומו לשעת-ליל הרובצת בדממת-פליאה על שולחן-הכתיבה שלו. שעה רוויית-תעלומה ושופעת-ברירות מתעלפת עכשיו, עם שעת החצות, במהלכו של עטי. ספר קטן זה של משורר רוסי מפי ההשגחה נתלגלג היום לידי. עם החצות אשב להרוזים הצפופים שלו שלשונם כבר הולכת ומשתכחת מעל שפתי. אי-שם עוד תוסס אותו בכי העצור בעצמותיה של עלמה פגועת הכחול. שוב תקפה עלי ידו של איזה „סיפור-מעשה“ שגמרתי אומר להתנכר לו. עד שעמד עלי „השר הממונה“ והתקין לי עקיפין של ירק ותכול ועלמה

לעזרה גזעית באצבעותיהן. אלא שהתפלה היתה נשמעת, נרצית ונענית — ובשורת נצחון היתה מת־רפרפת בעיניהם של המסתכלים, בחיוך שהבהב בפרצופם, נשפעת היתה או הבשורה על דונקאן שבי ריקוד־אהבה יצאה עם גורלה, שכו הרחפים, ותמו הפחדים, ופסקה המלחמה וחולל האדם את מחולו הטהור, דומה, ניטלה ההגות הכבדה מאבריה של האשה, והיא אינה אלא מסכת הרהורים הוולפים בפלגו החיים, בסוגיית־החיים הנצחית.

בימים ההם עוד לא ידעתי על „הרפתקאותיה” של דונקאן בעולם ועל תלאות־אהבה שלה ברוסיה המת־פכנית: וודאי־וודאי לא שמעתי עוד או על ענייניה מידיה של המשורר סרגיי ייסנין, „חשבון” זה שאני מתקין עכשיו בשעת־ליל מאוחרת, לדמותה של דונקאן, וודאי לא הייתי מוכשר לו כלל וכלל בימים ההם, אלא ש, לא איכפת לי” אם אני מייחס את הרהורי של היום לאותו צעיר שנמר אומר, „ללכת אל המהפ־כה”. העובדה שדונקאן תבעה פרעון מעטי תעמוד לי. מאמץ אני רעיון אחד לעצמי שבעצם אין אני עומד על בוריו: הערב הוא, ואחרים בדומים לו, „פקחו את עיניי”, המהפכה — מייחס אני דיבורים מעין אלה ללבי — המהפכה היא מלחמתו של האדם ללחם, ללבוש, לגג, להגינות, לחם ולבוש וגג — עושה אני מין חזרה ללבי בימים ההם — דברים גדולים הם, כגדול הנפתולים עם הפולשים האימפריא־ליסטיים שיצאו לשעבר את העולם מראשיתו ועד סופו, המהפכה — חוזר אני ומשנן לעצמי כאו כעכשו — היא גורל ההיסטוריה האנושית המתקפלת ביסוד־תיה המופלאים של הדיאלקטיקה הנצחית דכולא בה ושום דבר לא אנס לה, אלא שהנצחון — יודע אני ויודע עכשו מאד־מאד — הוא נצחוננו של האדם על הגות השכול השופנית שמטפסת היתה בזוהר ריקודיה של דונקאן, לאותותיו ולמופתיו של הנצחון הזה הייתי דורש ביצירה הספרותית על רוסיה המהפכנית, עלייך, עלייך נתחוויר לי „מה אני מבקש” שם, תומשו של אבא ותלמודו של רבי וספרו של מורי הארמני תספו אי־שם, מאחורי הקלעים של ימים רחוקים — ואני לכהולו של המשורר סרגיי ייסנין נטפלתי .

ג

עוד בימים הרחוקים ההם, והעלומים מפוזים בנח־שולי תכלת של בקרים, נתגלה לי הדבר: כחולו של ייסנין הוא החזות האוכלת בנפשו, הכחול הוא הפחד, והוא־הוא הגורל, הוא האהבה המתנצנצת לו בגאלתה פסיעה אחת וקלה לסניו, והיא גלותו שנגזרה עליו מנפשו, להסתהף בגלגול־החיים אשר בה ותדיר להיות קשוב לריקומי־מוות שבקיפוליה, קרא אני

שבקרובם, אולי היה עד עכשיו כל אדם מכנף את ראשו בכתפיו כשהוא דולה מנפשו שיירי־חום אחר־נים ודלים — או היא, דונקאן הרקודנית, היתה נלחצת עד עכשיו לאיזו קר־יווית נעלמה ברחבי הבימה ובפללת לקורטוב של חום בשביל גופה העטוף דוק־ארג שקוף בלבר, אולם משהופיעה, היה הגם הולך ומתרחש וממלא את האולם הטחוב והקר.

לא אזכר מה „תכנית” היתה מבצעת: „האינטר־נציונל” או משהו אחר, מעבר לאדים שהיו תלויים בהללה של הערבית נפקת עפעף של זוהר באפקים, לאיש־איש ולנפשו חוללה, את שעתו היתומה היתה מקדשת, מתירה מעינות רחוקים שנסתתמו בלבו ומעלתו בשלבי מעברות מופלאים אשר מעבר להם מזדהרים האפקים, עמדה דביקות עמוקה בעולם ממסירות־הנפש שבקלסתר פניה, מזמרת גופה, מתהילות זרועותיה, ואילו לנידודי גופה נשזרת היתה מין מנגינת־קינה עתיקה הבוקעת מן המרחקים ועולה ועוטה את ריקודה, הבידיות הציבורית נתנדפה בדממת הקשב לאיזה פירוש מעמיק על סוגיית־חיים נצחית שאחדה את כל המסתכלים לקהילה קדושה אחת, אין הדבר ברי לי בהחלט, אלא דומני שאותה שעה לא נתלוה ריקודה של דונקאן על ידי שום כלי זמר, הלה אולי היה מפר בקולותיו את הברית המוסי־קאלית הפנימית שכרותה היתה בין זוהר האפקים הנעלמים ובין ההתלהבות הכבושה בריקודה של דונקאן, ואילו מנגינת־האבל השופנית אף עכשו היא בוקעת מאותה שעה רחוקה ונולפת לעטי. מארבת היתה המנגינה בלבו של בן האדם שיומו קשה עליו מאד, וכפוף־גוו הוא מחלווה לרעהו, עם נטות היום, לתהלוכת־אלם עמומה שהרגלים נצעדות בה ממנגינתו של שופן, מטפסת היתה המנגינה, כטפט נטע זר ופאטאלי על גופו של שתיל רענן המתרוצע עם זיוו של שמש, על ריקודה של איזאדורה, אי־משם, מעבר לאוקינוס, באה אשה זו, שם היו התנורים מוסקים, והקור לא היה מטיל את כחולו באצבעות הידים ובבהונות הרגלים — בגוף שבעבודת הקודש שלו לא סבל תציעה של קליפות־לבושים בינו ובין ההוויה, וכאן, על בימתה של המהפכה שעוד לא הספיקה לחמם את ביתו של אדם, נראית היתה האשה נאבקת עם איזו סיטרא אחרא אפורה חועמת שזממה לחנק את האורות השופעים במחול, אכן, פרקים נתבלטו מאד בריקודה של דונקאן רחשי־פחדים כלפי אלה ימים זרים הנתלים בפרגודי עתידה, נתרמו או ציוני עווית של מכאוב אנוש באשה זו המתחבטת בעלייתה כלפי מעלה, רגע היתה נראית מנוצחת, כפופת־גוו, וזרועותיה, שאך זה היו טובלות בתכולו של עולם, היו צונחות שכולות כלפי הקהל, כשתחינה אחרונה

במקצת מקצתה. רק רמו מה ממנה גונב לי במשך הימים, השתי ערפליה שאהבת המולדת של ייסנין היא גם מפלט לנפשו הוא שתדיר היתה דווייה מאיזה שכרון של התמוגגות ביקום. סבורני, שאף אז נרעתי מאי מאזיזים חלני זה, בו יתפשט המשורר מהזוייתו הריאליסטית היציבה ויורה את אישיותי בכחולה של מאגיקה זרה, אירוטית, קדומה ואטאביסטית. עמדה לי זכותה של אהבתו למולדת, על כל תהפוכותיה ומשבריה, שהצילתו לזמן מה מן החדלון שארב עליו כל ימיו. אהבה זו תדיר היתה מעמיקה בשירתה על הבדידות האקינזוסית של המולדת, בין שהיא מתעלפת בכסות הלובן השלגי האקינזוסי ובין שהיא מוטלת תשופה בערייתה בשלהבות המתה. מבדידות זו היה ייסנין שותה לרווייה, ומתבל אותה בכמויות רבות של כוחל בבתי המרוח. מן הכחול האירוטיאמאזיסטי שלו היה ייסנין גמלט אל הפרץ העממיבונטארי, אל החוליגאניזם שבמרי. בו דימה המשורר לגאול את האנדר-כיום הפסיכי הכחול שלו. האהבה ל *Русь Рабочая* אהבה יוקדת של משורר פרימיטיבי בהסוואה חדישה, הטילה אותו לתוך מערבולתה של המהפכה האוקסו-ברית. פגוע סערות היה מתהלך ושר על לנין כשיר המשורר הקדום על סטינקה ראזין. אולם, עם כל האמת הטבועה בחנתם שירתו המהפכנית, לא היתה זו אלא מעין תחליף לאירוטיקה היקומית שלו — והוסיפה מספר שנים לחייו.

תיאור גרוטסקי אחד עולה לי עכשו מן היצירים שקראתי אצל ייסנין בימים ההם — מראה שהמשורר מייחס אותו לגופו. "יחמן" זה, מבניהם ובני-בניהם של אכרים משועבדים לפריץ ולשררה, הכוש הוא צילינדר של משי שחור ומבריק, כסיוות של משי לבנות על כפיו שנתנוונו קצת תוך עדינות שבהן, געליילכה מצוחצחות על רגליו — וכל עיקרו אינו מהלך, כי אם מרחף יהידי על פני ערבות אוקראינה, שלגות רוסייה, חולות טורקסטן והררי קווקז. פרקים יעמד על שפתו של נהר, ישקיף לתוכו ויסלסל באיקונין שלו. ופרקים יתלה צילינדר זה שלו בקרן אחת של הירח. יזווג אצבע לבוהן ויקטיף בזהירות של "דאנדי" איזה ככובס כחול ורועד בשדה השמים, ויהדק, בחינת פרת, לדש הטוקסידו שלו. אחר יתווה קידה של "דז'נטלמן" כלפי הלבנה, ויטוס לו טיסה של רפרוף לכפר-מבורתו קונסטנטינובה או למרוח שכורים בסמטאה חשודה של מוסקוה הבירה, האיריאליית שבמראה זה על ההתיימרות הסוריאליסטית שבה ועל הנארקיסיות המופרזה שלה, היתה מדביקה בי מעין אינזוחיות של האיש שאצבעו נחה על משהו "נמבה ונמס". ההנאה מן האימאז' ומן הגרוטסקה שבו היתה כולה יוצאת בתחושת ההפסד לאישיותו של המשורר המאבדת את

עכשו שוב שיריו של ייסנין ומהרהר בהברותא זו שהמשורר התקין בינו ובין אותו הירח הרוסי שכל עיקרו אינו אלא גמלט עולמית מן הבדידות הנואשה המתהווית בעצם מולדתו. לא היה עוד משורר כייסנין אשר הכיר מלבו את הסוד האסור בגילוי: גם הירח וגם הכוכב הזעיר, המרטיט מבינות לשריגיו של הליבנה ומתייפח קול הכנור — שניהם יתומים הם, כהיות כל דבר בתבל רבתי זו, ושניהם תובעים טפה של רחמים מלבו של המשורר. וכן נושא המשורר את ידו וטובלה בשממון הכחול, מגפף בה את אחיו הירח, ובאצבע קלה-רועדת הוא נוגע בכוכב-תינוק, משדלו ומפייסו ומרגיעו, תולה עריסתו בבדי ליבנה או ערבה ושר לו שירי ערש באשמורת-תחנן לילית. אולם ביגורליבניו הופכת שירת-ערש זו ללחץ-קינה של המשורר גיפו שהכחול פוגע בלבו מאד-מאד. הרי: איתו פולחן האימאזיזם, שייסנין התיימר לעשותו אסכולה מהפכנית בשירה הרוסית החדישה, כל עיקרו אינו אלא בחתירה לזהות קיצונית שבין המשורר ודבר — דבר בעולמו. הזהות סוף-סוף מתנשמת בהכרת השוהפות שביניהם לבדידות האוניברסלית שבירח האה. הכוכב התינוק הזעיר, הליבנה, האשה שגמלו שדיה והגיעה לפרקה (והאהבה נדה אל האפסיים) — ושל בן האדם שכל יקומו עומה כחול לעיניו, את הכל בולע אוקינזס כחול זה שבהווייה. לו הזהרים ולו הערפלים, בקרים וצהרים וערבים גלים-גלים הם נבחשוליו — ולו הרחש הלילי המגית ובא מהדרי הגורל. הוא-הוא. ואין עוררין כלפיהו, אורב הוא עליך אף כשאתה מתהלך בלבו פנימה, לא תשבעהו אף כשאתה מתעטף שבעה עיטופים הימנו. אישם מתכה לך חדרי-כחול אחרון מלפנים אחרון: אף משעברת מ"ט שערים משלו אינך עומד מלכת אל הכחול אשר מעבר לשערים אשר שם האמס. בדרכך אתה אוסף יתומי שחקים כאסוף ביצים עזובות, לוחץ אותם אל לבך תוך שותפית גורל, או מעטיר אתה בהם את ראשך כהעטיר לוליון את ראשו בוגות ומצלתיים, ויוצא בריקוד של יאוש כלפי האלוהים, היטב ידע אף ייסנין מה סכנה כרוכה בהליכה זו, מה קיפוח-חיים תוסס בת. לפיכך נטפל אל המהפכה המתקינה לו לאדם עסקי-חיים כבירים, אוזות אותו בציצית ראשו, מטלטלתו בכף-הקלע של ימים ולילות, מזרימה מן הממשות הרותחת לנפשו ולדמיו ומגרשת את נחשולי התכול מעיניו שעוד מעט מועד וסחפו אותן ערגונות החדלון.

עוד לפני הפליאתני אהבתו האנושה של ייסנין אל המולדת, כנס היתה לי אהבתו זו, כערובה נפלאה ליציבותה של המהפכה, כמפת לקיומם של החיים. כעדות לאחרית הימים בהם תחזור הביטחה ללבו של אנוש, אמנם, את מולדתו של ייסנין לא הכרתי אלא

של עסקי-חיים כבירים, שכנהרות וועמים ומקצו פים הם מתגרים ונפתלים זה בזה, וסופם ניצודים כולם ברשת הרעיון הדיאלקטי-דטרמיניסטי. דומני פגוע קצת הייתי מהלך ממרותה של „שלישיה“ זו שתדיר כרוכה היא בצעדו של אדם, משתלבת תדיר במעשיו. מקצת נהמה הייתי דולה מן ה„לאוו“ הגדול שהיה מסגר בחללם של הקורסים והמועדונים; אסור לו לאדם שיערבב את הדטרמיניזם בהשגחה הריא-אקציונית, באידיאליזם, ברכוכית אינטליגנטית-פאטא-ליסטית. אלא שגירסה זו משום-מה לא הספיקה, לא הניחה את הדעת ולא הרגיעה את הלב שה„שלישיה“ פגעה בו. כל מיני סתירות היו מציקות ומעיקות עלי עד לירי מכאוב, ומסירדות את שעות המנוחה שנפלו בחלקי בדומיית הלילות.

שעות אלו הייתי מתייחד עם ספרי, מתאמץ להבקייע את החומות שבשיטה האינדוקטיבית ההדוקטיבית בתורת ההיסטוריה ובמדעי החברה, אלא שבנירלבינו נמצאתי סוטה משורות ההגיון. מזנח את „הריאליזם המוצקה שבנתונים ההיסטוריים“ ונתפש לריקומים שבחלום. דמותו של ייסנין היתה בוקעת, כביכול, מאלה ערפלים שגחו מחרכי המחשבה, הרזויו היו מתחילים קולחים באפולולית האווירה — וסופם נארגים מראות-מראות הצפים בכחול חללם. אולי היתה זו העייפות שפגעה בי, קשה-ריום שכמוני. ואולי כבר אז כרתי ברית עם חולשה כרונית שבי: להתור אל שרשם של חיים מבעד לאיסקלריה של ספרות. כרי לי: בימים ההם הייתי מוכן ומזומן לספוג מלקות בגלל „אינטליגנטיות“ זו עלי. ואילו עד היום מודהר לי אותו פלא שהיה נחת עלי עם רגעי-הנחום ההם. עד שאני נאבק עם הסוגיות שבדיאלקטיקה היתה דמותו של ייסנין עוטה בהירות גדולה שנסכה בי מן ההתפעלות וההתפעמות. אף „האינדוקציה והדידוקציה“, בכבודן וכעצמן, היו ניתנות למין משמעות חדשה וברורה שאין אדם זקוק לפענחן ולפתרן כלל וכלל. ה„שלישיה“ של היגל, ש„מארכס העמידה על ראשה“, אינה אלא אגודת כוכבים זעירים-כחולים שייסנין תלאם ברקיעה של הארץ הגדולה והרחבה. קוּטף לו אדם כוכב אחד, שם אותו כדש מעילו, וטס לקוני סטנטינובה שלו. אלא שתוך כרי טיסה נעקר לו הכוכב מן הדש וממריא למורתו, שם, במכורה, יתנקש עליו חבר, זעיר ורועד ומוחרד געגועים של כחול — כך יתגשו שניהם, עד שיבוא השלישי, יכריע ביניהם, ישדלם בשירת-ערש, ויטוס למטה, שוב לדשו של ייסנין שבצילינדר ובטוקסידה ירחף לקונטנינובה שלו. וכך הולך הדבר והורר הלילה — ולולא ייסנין המשורר, שכוח טיסתו תלוי בכוכב שבדשו, לא היתה המלחמה באה לידי קץ ולידי פתרון. אמנם, אותן

עצמה בגרוטסקה. מתנער הייתי מן המראה הזה והילך ל„שירת החוליגאן“ של האיש שנאבק עם איזו אסתטיות מופרזה שלו, וכל ימיו לא יכול לה. משועו היה אל המהפכה שתצילהו מן הפאטאליות שביופי המזור הסופג ומספיג את הכל. אולם מן הפאטאליות גופה לא נחלץ. מן הפאטאליות שביופי נמלט אל הפאטאליות שבמהפכה. בנה אולי נגרע חלקו של ייסנין מכמה משוררים לאומיים של רוסיה.

כמה משונה היא העובדה שדווקא ייסנין, הוא אשר המהפכה אימצה אותה ללבה כבן נאמן, לא התגבר על תחושת הנכר בארצו הוא ואבד את חייו מדעת. פגימה היתה לו בלבו, שלא נתנה לו להשתלב בחווייה מסורתית אחת האופיינית לגבי הספרות הרוסית, הטרום-מהפכנית והמהפכנית. כל ימיה ידעה ספרות זו; בודד הוא האדם מעצם ברייתו במרחבים ובמעמקים האלה של הארץ הגדולה. אלא שאת בדידותו זו הוא מקבל עליו כמתנת האלהים. חברותא תדירית הוא מתקין בינו לבינה, ומשתקף בה כבאסקלריה הני-שאת תדיר על לבו. בעצם קיבלה הספרות עוד בדורות שלפני המהפכה הגדולה את הדטרמיניזם שהמהפכה דגלה בה כ„מדעית-מארכסיסטית“ וכעיקר-יסוד בהיס-טוריה המאטריאליסטית, מעין לחשקסמים היה בה בדטרמיניזם זו לגדלותו של האדם העושה שותפות עם גורלו ויד לו בהטיית חייו, בניגוד לפרדטרמיניזם הפאטאליסטית הנוגעת בשולי המסתורין המטאפיסיים והשוללת מאת האדם כל זכות של רבנות על חייו. חוט זה מאחד את הספרות הרוסית, הקלאסית והחדשה, ומשווה עליה את הדרה, ואילו תפיסתו האסתטית המופרזה של ייסנין, פולחן האימאז' שלו, כמייתו התדירית לטשטש את שרטוטי אישיותו בשפע הכחול העולמי. מנעו הימנו את קליטת הרעיון הדטרמיניסטי שהיה מוים את אידיאל החדלון שלו. לא עמדה לו השירה ה„חוליגאנית“ שלו — וחדל.

אולם בימים ההם נתערבבו לי הרשויות. היטב זכורים לי הגשפים שהיו מוקדשים לחינוכו „השלם“ של אורח המהפכה. בקרתי במועדונים — ומצאתי את עצמי מוצף זרמי דיבורים. על אף הנרות שבהם הייתי מתפעל מכבשוני מחשבה שבהם השובים את רעיונך ואין בידך לזוז מהם אף כמלוא נימה. שורה היתה עלי אימת קדושתה של „המדעות הסוציאליסטית“, נדהם הייתי בפני הביטחה הסלעית הנשמעת מהרצאת הדברים. מסתבכת היא בהלכות-פילוסופיה פסוקות, מתאחזת בדיני מדיניות וכלכלה, וחולשת על מעמדים ועמים ומדינות — וסופה בונה את ביתה על יסוד של „שלישיה“ מופלאה — התיזה, האנטיתזיה והסיני-תיזה, — שחורבן ותקומה עורכים בה דר-קרב שלעולם אינו פוסק, נבעת הייתי מפני גלגוליהם

מן הבדידות הטבועה ביומו ובלילו. לאלה פתחה לי הספרות האמנותית פתחי מחשבה וזיקה, הספרות אשר במועקת הרדנות נלחמה על צפור נפשה, על יחסה לאדם באשר הוא אדם. כמעט "שכחתי" את ייסנין, נמוג מזכרוני איתו אימאז' משונה של הזוכבים המתייפחים בזכול ה"שלישיה" כשראשו החור של המשורר שט בכחול חללה.

היה בוקר, ולילה היה. עלמה חיזורת מתחבטת אישם, בסגור הדרה הצר, בשיירי תכול מבוקר-סתיו בהיל בשחקים. אידורה דונקאן מקריבה את גופה לזהר הרקיע, וסודר-מחנק מרתק צווארה לאדמה השחורה. וסרגיי ייסנין נמוג אישם באדי הכחול, ורק כוכבו הזעיר עורנו ממצמץ בשארית כוחו במורד האופק, מה תשובה יש לו לעטי בשבילם, מה "תקון" בדברי למענם?

וצר לי, רבוני!

שעות גופן, כבר חשתי בחטאת הרובצת על פתחו של אדם העשוי ליתן פירושים מעין אלה לגירסות-חיים קשות, מוחשות וריאליות. סוף-סוף נרתעתי מפני אסתטייות זו האוכלת את הממש וסלקתי את ידי מאתה סכנת-היופי המעידה על האדם שצעדו אינו בטוח ושהניווט אורב עליו מקרן-זוויתו. אלא שבינור לבינו נעשתה ה"שלישיה" קרובה ללבי לזמן-מה. ידעתי שמפרה היתה את מחשבתי — אולם לעולם לא חדלתי לרחמה על הבדידות ועל זיהמות אשר בה — על עיטוף-תפלה אשר בה, ב"שלישיה" זו.

סוף-סוף נחלצתי מעסק זה שייסנין שמו. נתתי לבי אל החולין שבעסקי יום-יום והתחלתי תופש את הנוף הריאליסטי ה"פשוט" שבהם. נמשכתי אחרי האדם בקשי יומו, על טרדותיו ובעיותיו, על התירתו ללחם ולמחסה ולאהבה, על שעבודו האפור ועל מסירות נפשו לאיזה חזון המנצנץ לו מן המרחקים הנעלמים. כל אלה נתקדשו לי באמונתו בכוח השותפות שיש לו בגורלו, במאבקו עם היאוש שהיה מבצבץ